

SUMMARY

Toys in the Polish People's Republic. Pedagogical contexts

Maria Wieczorek

The subject of the following doctoral dissertation are toys in the Polish People's Republic and their pedagogical contexts. This study is a part of the research on the recent history of education and it poses as historical and pedagogical monograph. The work reflects on the issue of toys in the Polish People's Republic, highlighting the problems of their production, design in connection with distribution, and the correlation between the manufacture of toys produced in toy cooperatives and state enterprises in this period, and how they were used in didactic and educational work in kindergartens.

In order to carry out the research, historical methods were chosen, following the specified stages of research based on the search of sources – reading the literature. Significant for the development of this work were direct source materials located in the state archives in: Częstochowa, Inowrocław, Jelenia Góra, Kalisz, Kielce, Kraków, Legnica, Łódź, Poznań, Radom, Siedlce, Toruń, Warszawa and Włocławek, as well as publications on the issue of toys, mainly Jerzy Strzelec's article *Produkcja zabawek w Polsce w XX wieku (Toy Production in Poland in the Twentieth Century.)*

The second part of the research project contains in-depth individual interviews (*In-Depth Interview*), the conduct of which allowed to obtain empirical material from direct witnesses working in toy cooperatives and kindergartens during the Polish People's Republic period.

Based on the analysis of source materials, it can be concluded that researchers have been aware of the important role of toys in children's lives. This problem was dealt with by psychologists and pedagogues, such as Zofia Topińska and Maria Dunin-Wąsowicz, and it was also included in documents, for example in *Programy wychowania przedszkolnego (Pre-school education programmes.)*

The structure of the work consists of six chapters. It begins with an introduction, which includes a discussion of the significance of the research undertaken. The first chapter

deals with the toy in selected theoretical, empirical, and practical contexts. The concept of “toy” in the light of definitional considerations was presented. This part also indicates the functions and meaning of a child’s toy, presents selected classifications of toys, and mentions toys that are a kind of cultural phenomena, such as Barbie doll or Lego bricks. The phenomenon of toys from the Polish People’s Republic period was also discussed.

The second chapter characterises the situation of the toy industry in Poland in the light of the political, social, and cultural changes that took place between 1945 and 1989. It also provides the division of this period, as well as a description of the changes that occurred in toy manufacturing in particular years.

The third chapter deals with the methodological basis of the research, includes the subject of the research, research objectives and the research issues. It describes the research source basis and research methods, as well as the organisation of the research process.

The following empirical chapters – fourth, fifth and sixth – discuss the manufacture of toys during the Polish People’s Republic, systematise and characterise the assortment of toys produced in this period, using for this purpose the classification of toys created by Maria Dunin-Wąsowicz, and then referred to by Irena Janowska and Jadwiga Smoleńska. This classification directly corresponds to the classification of toys made by P.A. Rudik, who distinguished didactic, motor, thematic, and constructional games. These chapters also provide a description of the toys that kindergartens were equipped with during the Polish People’s Republic period.

Source research has shown that the conviction persisting in the Polish People’s Republic that toys should be made from the waste generated during the production of other, more necessary items, as well as the centrally controlled economy introduced by the Communists, had an impact on the quality and availability of toys. These items were produced in a number of enterprises under different superiors, which, in an economic model characterised by the nationalisation of all forms of activity and the distribution of raw materials, was a significant obstacle to the development of this industry. Despite their marginal position in the economy, enterprises endeavoured to produce toys that were aesthetically pleasing, safe and, above all, popular with children. However, the range of products was limited, despite the fact that toys for physical, thematic, constructional, and didactic play were manufactured throughout this period.

Although the pre-school education programmes recognised the need for play and age-appropriate toys for children, this postulate was difficult to fulfil. Over the years, the number of toys in kindergartens has increased, but ultimately it can be argued that there were few toys

available on the market during this period, and with the increase in the number of children attending the institutions, the demand did not decrease. In kindergartens, where toys were abundant, the assortment was not very diverse.

The issues outlined in the subject of this work have not yet been addressed in scientific research. This is the first dissertation that has drawn attention to the issue of toys from the Polish People's Republic period and situated them in pedagogical contexts. The considerations undertaken in this doctoral dissertation do not cover all the issues that its title indicates, this issue requires further in-depth research.

25.02.2022 r.

STRESZCZENIE

Zabawki w PRL-u. Konteksty pedagogiczne

Maria Wiczorek

Przedmiotem niniejszej pracy są zabawki w PRL-u i ich konteksty pedagogiczne. Prezentowana rozprawa mieści się w obszarze badań najnowszej historii wychowania i stanowi monografię o charakterze historyczno-pedagogicznym. W pracy podjęto rozważania nad zagadnieniem zabawek występujących w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej eksponując problemy związane ze sposobem ich produkcji, wzornictwem w powiązaniu z dystrybucją i korelacją między wytwórstwem zabawek wytwarzanych w okresie PRL-u w spółdzielniach zabawkarskich i przedsiębiorstwach państwowych a tym, w jaki sposób były one wykorzystywane w pracy dydaktyczno-wychowawczej w przedszkolach.

Do przeprowadzenia badań wybrano metody historyczne, stosując się do wyszczególnionych etapów badań opartych na kwerendzie źródeł, lekturze literatury. Znaczące dla opracowania niniejszej pracy były bezpośrednie materiały źródłowe znajdujące się w archiwach Państwowych w Częstochowie, Inowrocławiu, Jeleniej Górze, Kaliszu, Kielcach, Krakowie, Legnicy, Łodzi, Poznaniu, Radomiu, Siedlcach, Toruniu, Warszawie i Włocławku oraz publikacje dotyczącego zagadnienia zabawek, przede wszystkim artykuł Jerzego Strzelca *Produkcja zabawek w Polsce w XX wieku*.

W drugiej części realizacji projektu badawczego przeprowadzono pogłębione wywiady indywidualne (*In-Depth Interview*), co pozwoliło na uzyskanie materiału empirycznego pochodzącego od bezpośrednich świadków pracujących w spółdzielniach zabawkarskich oraz przedszkolach w okresie PRL-u.

W oparciu o przeanalizowane materiały źródłowe można stwierdzić, iż badacze zdawali sobie sprawę z istotnej roli zabawki w życiu dziecka. Problemem tym zajmowali się psychologowie i pedagodzy, np. Zofia Topińska i Maria Dunin-Wąsowicz, ujmowano to także w dokumentach np. *Programach wychowania przedszkolnego*.

Strukturę pracy stanowi sześć rozdziałów. Rozpoczyna się ona wstępem, w którym zawarto omówienie znaczenia podjętych badań. Rozdział pierwszy traktuje o zabawce w wybranych kontekstach teoretycznych, empirycznych i praktycznych. Przedstawiono w nim pojęcie „zabawki” w świetle rozważań definicyjnych. Wskazano także na funkcje i znaczenie zabawki dziecięcej, zaprezentowano wybrane klasyfikacje zabawek oraz przedstawiono zabawki stanowiące swego rodzaju zjawiska kulturowe, takie jak lalka Barbie czy klocki Lego. W rozdziale omówiono również fenomen zabawek z okresu PRL-u.

W drugim rozdziale scharakteryzowano sytuację branży zabawkarskiej w Polsce w świetle przemian politycznych, społecznych i kulturowych następujących w latach 1945-1989 oraz dokonano periodyzacji tego okresu, opisano także zmiany następujące w wytwórstwie zabawek w poszczególnych latach.

Trzeci rozdział traktuje o metodologicznych podstawach badań, zawiera przedmiot badań, cele badań i problematykę badawczą. Zwyczajowo opisano w nim podstawy źródłowe badań oraz metody badawcze, a także organizację procesu badawczego.

W kolejnych rozdziałach empirycznych – czwartym, piątym i szóstym omówiono wytwórstwo zabawek w okresie PRL-u, usystematyzowano i scharakteryzowano asortyment zabawek produkowanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, wykorzystując do tego celu klasyfikację zabawek stworzoną przez Marię Dunin-Wąsowicz, a następnie przywołaną przez Irenę Janowską i Jadwigę Smoleńską bezpośrednio korespondującą z klasyfikacją zabaw dokonaną przez P.A. Rudika, który wyróżnił zabawy dydaktyczne, ruchowe, tematyczne i konstrukcyjne, a także dokonano opisu zabawek, w które były wyposażone przedszkola w okresie PRL-u.

Badania źródłowe wykazały, że pokutujące w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przeświadczenie o tym, iż zabawki należy wykonywać z odpadków powstających podczas produkcji innych, bardziej potrzebnych przedmiotów i wprowadzona przez komunistów gospodarka centralnie sterowana wpływały na jakość i dostępność zabawek. Przedmioty te powstawały w wielu przedsiębiorstwach podlegających różnym zwierzchnikom, co w modelu gospodarki charakteryzującym się upaństwowieniem wszelkich form działalności i rozdzielnictwem surowców stanowiło znaczną przeszkodę w rozwoju tego przemysłu. Pomimo marginalnej pozycji w gospodarce, przedsiębiorstwa starały się produkować zabawki estetyczne, bezpieczne, a przede wszystkim lubiane przez dzieci, jednak asortyment był ograniczony, mimo że przez cały czas trwania PRL-u wytwarzano zabawki służące do zabaw ruchowych, tematycznych,

konstrukcyjnych i dydaktycznych.

Choć w realizowanych programach wychowania przedszkolnego dostrzegano potrzebę zabawy i odpowiednich zabawek dostosowanych do wieku dzieci, postulat ten był jednak trudny do spełnienia. Na przestrzeni lat liczba zabawek w przedszkolach ulegała zwiększeniu, ostatecznie jednak można postawić tezę, że zabawek dostępnych na rynku w okresie PRL-u było niewiele, a wraz ze wzrostem liczby dzieci uczęszczających do placówek zapotrzebowanie nie zmniejszało się. W przedszkolach, w których zabawek nie brakowało, asortyment nie był różnorodny.

Problematyka zakreślona tematem niniejszej rozprawy doktorskiej do tej pory nie była poruszana w badaniach naukowych. W dysertacji po raz pierwszy zwrócono uwagę na zagadnienie zabawek z okresu PRL-u i usytuowanie ich w kontekstach pedagogicznych. Rozważania podjęte w pracy nie wyczerpują całokształtu problematyki zasygnalizowanej w tytule niniejszej dysertacji, zagadnienie to wymaga dalszych pogłębionych badań.

25.02.2022 r.